

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

בנים אתם לה' אלזקיכם

הלכה

מצוות האבילות

פרשת חיי שרה תשפ"א

שנה כ"ג - קובץ ז' [תשמ"ג]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת חיי שרה מצוות האבילות

"ותמת שרה בקרית ארבע הוא הברון כארץ כנען ויבא אברהם
לספד לשרה ולבכתה" (כ"ג ב').

"מאן דשכיב ליה שיכבא מיחייב למיבכיה ולמיספדיה
ולמיקבריה דהכי אשכחן באברהם אבונא בעידן דשכיבא שרה
בכיה וספדה וקברה דכת' ותמת שרה בקרית ארבע וגו'"
(שאלתות דר"א גאון שאילתא י"ד).

א

חיוב אבילות אם הוי מה"ת

הנה נחלקו רבותינו הראשונים אם מצות האבילות מצוה דאורייתא היא או שמא
אינה אלא מדרבנן, ושלש מחלוקות בדבר: י"א דאבילות שבעה מה"ת היא, וי"א
דמה"ת אין אנו מצווין אלא באבילות דיום הראשון. וי"א דכל עיקר דין אבילות אינה
אלא מדרבנן. ונבאר הלכה זו.

א. כתב הרמב"ם (פ"א ה"א מהל' אבל):

"מצות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר (ויקרא י' י"ט) 'ואכלתי חטאת היום
הייטב בעיני ה', ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום
הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה (בראשית נ'
י') 'זיעש לאביו אבל שבעת ימים' ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומשה רבינו תיקן להם
לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה".

הרי לן דאבילות דיום הראשון מה"ת ואבילות כל שבעה מדרבנן ותקנת משה רבינו
היא, ומקור מצוה זו למדו ממה שנאסר לאהרן הכהן לאכול קדשים ביום הראשון
לאבלותו.

מצוות האבילות

וכן דעת הבה"ג והרי"ף (ברכות י' ע"א ומו"ק י"א ע"ב מדה"ר). וכך היא דעת הרא"ש (מו"ק פ"ג סי' ג').

אמנם בספר המצוות (מ"ע ל"ז) כתב הרמב"ם עוד מקור לעיקר מצות אבילות דיום ראשון. דמצוה זו למדנו ממה שנצטוו להיטמא לקרובים, ואפילו כהן מיטמא לחמשה קרובים, וז"ל הרמב"ם שם:

"וזה בעצמו הוא מצות אבול. כלומר כי כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ולחזק חיוב זה באר אותו בכהן שהוא מזהר על הטומאה שייטמא על כל פנים כשאר ישראל כדי שלא יחלש דין האבלות".

וכדבריו כתב גם בספר החינוך (מצוה רס"ד), עי"ש.

אך מ"מ נראה מדקדוק לשונות הרמב"ם דעיקר מקור המצוה למדנו אכן מהא דאהרן הכהן, אך גם מצות הכהן להטמא לקרובים מתפרשת עפ"י מצות האבילות, וכך מבואר בלשון הרמב"ם בהל' אביל (פ"ב ה"ו):

"כמה חמורה מצות אבילות, שהרי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עמהן ויתאבל עליהן, שנאמר כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגו' לה יטמא מצות עשה שאם לא רצה להטמא מטמאין אותו על כרחו".

וכל זה ברור ופשוט.

ב. אמנם יש מרבתינו (רי"ף שם י' ע"א בשם מקצת רבוותא) שנקטו דכל שבעת ימי אבילות מן התורה הם. כך מבואר בפשטות דברי הירושלמי מועד קטן (פ"ג ה"ה, י"ד ע"ב ומובא בתוס' מו"ק כ' ע"א), וז"ל:

"מניין לאביל מן התורה שבעה (בראשית נ' י') זיעש לאביו אבל שבעת ימים. ולמידין דבר קודם למתן תורה. ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירה שמע לה מן הדא (ויקרא ח' ל"ה) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת משכן ה' כשם ששימר הקדוש ברוך הוא על עולמו שבעה כך אתם שמרו על אחיכם שבעה".

וכך הביא הרי"ף (שם בברכות) בשם מקצת רבוותא.

מצוות האבילות

ג. וי"א דכל עיקר מצות האבילות אינה אלא מדרבנן, ומה שנאסר לאהרן לאכול מן הזבח אינו משום אבילות אלא משום אנינות, ודין אבילות לחוד ודין אנינות לחוד.

כך כתב הרמב"ן בתורת האדם (שער האבל – ענין האבילות אות פ') בשם חכמי צרפת, וכך כתב רבינו יונה (בברכות שם) וכ"כ הסמ"ג (במ"ע ב'). ועיין בטור (סימן שע"ה) שהביא בשם הגאונים דאבילות דיום ראשון מה"ת, אך דעתו דכל עיקר מצוות האבילות אינו אלא מדרבנן, עי"ש.

ועוד מצינו אסמכתא לאבילות שבעה ימים ממה דכתיב בנביא (עמוס ח' י') "והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה - אף אבילות שבעה", כך איתא במו"ק (כ' ע"א).

ב

במהות מצוה האבילות

הנה חידוש כתב רש"י (סוכה כ"ה ע"א ד"ה טירחא דרשות) דאין הצער עצם מצות האבילות אלא המצוה לנהוג מנהגי העינוי להראות כבוד למת.

וכונת רש"י לבאר מה שחילקו בין חתן שפטור מן הקר"ש משום שהוא טרוד בטרדא דמצוה לאבל שחייב בכל המצוות משום שאינו טרוד אלא בטרדא דרשות, וכתב רש"י:

"שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו, אינו חייב להצטער".

וכ"כ עוד בכתובות (ו' ע"ב ד"ה ואבי):

"שאין צערו מצוה אף על פי שאבילותו מצוה".

וחידוש למדנו מדבריו דעיקר מצות האבילות אינו אלא משום כבוד המת והוא יסוד הנהגת אבילות ומניעת התענוג אבל אין האבל מצווה להצטער ולהתעצב.

אמנם מדברי ספר החינוך (מצוה רס"ד) משמע שעיקר מצות האבילות היא שיתבונן במעשיו ויחזור בתשובה מתוך צער האבילות, וז"ל:

מצוות האבילות

"משרשי המצוה, מה שכתבתי פעמים הרבה במצוות הקודמות, כי האדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה, כי מהיותו בעל חומר לא יתפעל לדבר בכח עד שיוציא הענינים מן הכח אל הפועל. על כן בבוא אליו עונש מקרה מות באחד מקרוביו אשר הטבע מחייב האהבה להם, תחייבנו התורה לעשות מעשים בעצמו אשר יעוררוהו לקבוע מחשבתו על הצער שהגיע אליו, ואז ידע ויתבונן בנפשו כי עוונותיו גרמו לו להגיע אליו הצער ההוא, כי השם לא יענה מלבו ויגה בני איש כי אם מצד חטאים, וזאת היא אמונתנו השלימה, אנחנו בעלי דת יהודית היקרה. ובתת האדם אל לבו ענין זה במעשה האבילות, ישית דעתו לעשות תשובה וכשיר מעשיו כפי כוחו".

וכעין דבריו כבר כתב הרמב"ם (אבל פי"ג הי"ב):

"כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה".

ועיין עוד בחיבור התשובה למאירי בהקדמה שכתב שצירף את הלכות האבילות לחיבור התשובה כי עיקר האבילות כדי שיחזרו בתשובה. הרי לן מדבריו כדברי הרמב"ם והחינוך דשורש מצות האבילות כדי שהחי יתן אל לבו ויחזור בתשובה.

הרי לן שתי דרכים ביסוד מצוות האבילות, אם משום כבוד המת הוא או כדי לשוב בתשובה ולהסיר חרון אף, אך לשתי השיטות אין הצער עצם המצוה.

ג

אם מצווה האבל להצטער

ובעיקר דברי רש"י שאין האבל מצווה להיות בצער, לכאורה יש להוכיח כן גם ממה שאמרו דאבל מצווה במצות סוכה (כ"ה ע"ב) ואף שמצטער פטור מן הסוכה "איבעי ליה ליתובי דעתיה". ואת"ל דמצווה הוא להצטער מהי"ת יבטל מצות האבילות שהוא עסוק בה כדי לקיים מצות סוכה. וע"כ דאין הצער מצוה כלל אלא דממילא מצטער הוא ויש עליו ליישב דעתו מן הצער כדי לקיים מצות סוכה, ולכאורה זו הערה ניצחת.

ויש לעיין בזה בכמה סוגיות בש"ס:

מצוות האבילות

א. במו"ק (כ"ז ע"ב) אמרו "שלשה ימים לבכי, ושבעה להספד, ושלשים לגיהוץ ולתספורת". ולכאורה מוכח מזה דיש מצוה בבכי, ואם אין האדם מצווה להיות בצער אלא לנהוג מנהגי אבילות משום כבוד המת, למה מצוות הוא לבכות, ואטו הבכי ממנהגי ומצוות האבל הוא.

וכבר עמד על כך בערוך לגר (סוכה שם) וכתב דלכאורה צריך לומר לפי שיטת רש"י דאין הכונה שיש מצוה לבכות אלא שאין לבכות יותר משלשה ימים. אך אין פירוש זה מתיישב במה שאמרו, שבעה למספד ושלשים לתספורת.

ב. הנה אמרו במס' שבת (קנ"א ע"ב):

"רבי חנינא שכיבא ליה ברתיה, לא הוה קא בכי עלה. אמרה ליה דביתהו תרנגולתא אפיקת מביתך, אמר לה תרתי, תכלא ועיורא".

הרי שרב חנינא לא בכה כאשר מתה עליו בתו, ובשפת אמת כתב שם דצ"ל כנ"ל במה שאמרו במו"ק שלשה לבכי, דאין מצוה לבכות אלא שאין לבכות יותר מדי, עי"ש.

אך בהגהות היעב"ץ (שבת שם) גם רצה לומר כן ודחה דשמא רב חנינא זקן היה או חש בעיניו ויודע היה שהבכי יזיק לו ושמא יגרום לו עוורון ואונס רחמנא פטריה, עי"ש. ונראה דאין כונתו לדין אונס ממש, דאונס דנפשיה אינו אונס, אלא שאינו צריך לחלות בעיניו כדי לקיים מצוות הבכי באבילות.

ובאמת נראה דאכן על האבל לבכות על המת, אך אפשר שאין זו מצוה מוגדרת, אלא דרך העולם שאדם מצטער ומיצר על מות קרוביו ומטבעו לבכות ומצוה עליו לנהוג כטבע האבלים, אך כאשר הבכי גורם חולי ומכאוב אין האבל חייב לבכות.

ועיין במש"כ הרדב"ז (ח"ג סי' תקנ"ה) באחד מגדולי הדור שמת בנו ולא בכה עליו כלל, וכתב הרדב"ז שנהג מנהג אכזריות, ולא מנהג חסידות. דאם אמרו חכמינו שלשה בכי ע"כ שראוי לבכות במות אחד מקרוביו, עי"ש. (והרי זה דומה למש"כ הרמב"ם הנ"ל דמי שאינו מתאבל כפי שציוו חכמים הוא אכזרי, וכעיי"ז כתב בריש הלכות תעניות דמי שאינו מתענה על צרות הציבור זו מדת אכזריות, עי"ש ודוק).

מצוות האבילות

(ובכל עיקר דברי הרדב"ז שגינה את מי שלא בכה במות בנו, עיין ליקוטי תשובות חת"ס (לונדון תשכ"ה, חלק המכתבים סימן ט') שמעיד על רבו הגדול הגר"נ אדלר שלא בכה כלל על מות בתו הילדה בת השנים עשרה אלא הצדיק עליו את הדין בשמחה גדולה, אלא בשבת שלאחר מותה הוריד דמעה אחת. וצ"ע וי"ל).

אך בשאלות דרב אחאי פרשת חיי שרה (שאלתא י"ד) איתא:

"מאן דשכיב ליה שיכבא מיחייב למיבכיה ולמיספדיה ולמיקבריה דהכי אשכחן באברהם אבונא בעידן דשכיבא שרה בכיה וספדה וקברה..."

ומפשטות לשונו משמע דאכן יש בזה חיוב.

ובאמת דוחק גדול לומר דמה שאמרו שלש לבכי כונתם שאין לבכות יותר משלשה ימים. והאמת יורה דרכו שכונתם שאכן יש לבכות שלשה ימים, אך מ"מ נראה כנ"ל דאין חיוב על האדם להביא עצמו לידי בכי, אלא שמצוותו להתאבל כטבע האדם ולבכות כטבעו ודרכו לבכות על המת.

וכך מבואר בדברי הרדב"ז הנ"ל שכתב בתו"ד "ולא לחנם ארז"ל שלשה לבכי ז' להספד שלשים לגיהוץ ותספורת ואם היה הדבר בלתי נאות לא היו מתקנין לו ג' ימים".

הרי שודאי הבכי נאות לאבל, אבל נראה שאין בזה מצוה מוגדרת, כמבואר.

והעירני תלמידי המובהק הרה"ג ר' חיים רוזן שליט"א ראש כולל תורת אפרים שלמה שכך נראה מדברי התוס' מו"ק (י"ט ע"א ד"ה שלשה ימים):

"כך הוא עיקר אבילות לכמה מילי ואמרינן לקמן שלשה ימים לבכי".

ועיין עוד בבית יוסף (סימן ש"פ) מרבינו ירוחם בשם הראב"ד שאסור לעשות מלאכה תוך ג' ימים ראשונים, כי על ידי העבודה יש מיעוט בכיה, וכך כתבו בנמוקי יוסף (מו"ק י"ג ע"א מדה"ר) ורבינו יונתן מלוניל (שם י"ג ע"ב מדה"ר), הרי לן שאין לעשות מעשה שיש בו למעט את הבכי.

הרי שהבכי הוא מעיקרי האבילות, אך אין הכרח שיש מצוה להביא עצמו לבכי.

והתבונן נא בלשונו הנפלאה של הרמב"ן בהקדמה לתורת האדם:

מצוות האבילות

"ואמנם הסתכלתי והשכלתי, ואין בתורה השלמה איסור על האבל ומצוה על הנחמה, לא אסרה על המתים רק התגודדות וקרחה, לא תרחיק הבכי ולא תתעב האנחה, וראוי לנו להבין כי האבל עבודה לאלהינו יתברך, על דרכים מיוחדים, להתאונן ולהתבונן בסופו מה יהיה, ולדעת ביתו איה, וכענין הזה כתוב טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו, וכתוב טוב כעס משחוק כי ברוע פנים ייטב לב, ונאמר עת לבכות, ואמרו רבותינו ז"ל הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך וכו'. והשנית להתאונן על חטאיו אם יקרנו אסון, טרם מלאת שנינו, או בא עליו מקרה בבניו, על אלה ראוי לבכות ולקונן. והנה האב תמים דעים, על ילד שעשועים, בכה ולא הרגיע, ושק ואפר יציע, והמלך הגדול, אשר לבו כלב האריה, על הילוד אשר לא ראה ולא ידע החכם יהיה, שכב ארצה ועפר בעפר, ואם אחרי מות הילד בגדיו תפר, הנה על אמנון ועל אבשלום אשר נפשו חמסו, לבבו המס ימס, כי אומץ הלב בזה מדרך המרד, והמורד בו מדרכי ההודאה והתשובה. ועל הענין הזה כתוב מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו".

ובעצם השאלה אם האבל מצווה להצטער או רק לנהוג מנהגי אבילות, ראיתי בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן צ"ו אות ח') שדן במה שאבל אסור בת"ת משום שפקודי ה' ישרים משמחי לב, הרי שאסור לו להיות בשמחה. ודוחק לומר שת"ת יגרום שמחה גדולה עד שתראה שמחתו לאחרים ויהיה בזה בזיון למת. ומשו"כ נדחק לפרש את דברי רש"י במס' סוכה דודאי מצווה האבל להיות בצער, אלא שאינו צריך להצטער צער גדול עד שיהיה טרוד מלקיים את המצוות.

אך אין פירוש זה מתיישב כלל בלשון רש"י.

ועוד פלפל שם בשאלת השואל למה מותר לאבל לשתות יין, והלא יין ישמח לבב אנוש, ואין שמחה אלא בבשר ויין. וגם קושיא זו תירץ בדוחק דיין יש בו כדי לשמח את מי שאינו שרוי בעצב, אבל השרוי בצער היין יפיג צערו, אבל תרתי לא עביד, גם להפיג צערו וגם לשמחו. על כן מותר לאבל לשתות יין כיון ששרוי הוא בצער, אין ביד היין לשמחו.

ועוד כתב בזה, דכיון שדרכן של מרי הנפש לשתות יין, וכדכתיב תנו יין למרי נפש, כאשר אבל שותה יין אין בזה פגיעה בכבוד המת, דאינו שותה לשם שמחה אלא כדי להפיג צער ויגון עי"ש.

מצוות האבילות

והנראה לענ"ד להוסיף בעומק הדברים, דזו פשיטא שטבעו של אדם להצטער ולהתעצב במות קרוביו אהוביו, וזה מצותו. אלא דשאני מצות העצבון ממצות השמחה בשורשם ומהותן. דהשמחה יסוד גדול היא בעבודת ה' וכבר הארכתי במק"א באריכות גדולה במעלת שמחת התורה ושמחת המצוה והמסתעף מהן (עיינ מנח"א כללי המצוות סימן י"ג). ולפיכך הטרוד בטרדה דמצוה פטור מן המצוות דבמצוה קעסיק, לא כן הצער והעצב שבחינה רעה המה המרחיקה את האדם מעבודת ה', ולפיכך אף שמצווה האבל להיות בצער, אבל הטרוד בצער ובאבילותו אינו עוסק במצוה דיש למעט בטרדת הצער ולהשתדל להסיח דעתו מן הצער אל התשובה ותיקון המעשה וקיום מצוות לטובת הנפטר, ולא להטריד את דעתו בצער.

והרי ניחום אבלים מצוה היא, ונראה פשוט דאם נצטווינו לנחם אבלים מצוה על האבלים להתנחם, דלולי רצון התורה שהאבל יתנחם מה מצוה יש לנחמו, וע"כ שאף שטבעו של אבל להתעצב ולהצטער וזה מצותו, מצוה לנחמו ומצוה עליו להתנחם ולקבל תנחומין ולהשתדל להפיג צערו, ולכן טרדת הצער לא טרדה דמצוה היא.

ונמצא שבניגוד לשמחת המצוה של חתן שעצם השמחה יש בה מצוה והטרוד בה הוי טרוד במצוה, אין עצם הצער מצוה, אלא אופן קיום מצות האבילות וכאשר אדם מצטער על מתו יש בזה כבוד המת, וע"י צערו הוא מכבד את המת, אבל עצם הצער אין בו מצוה והטרוד בצערו אין זה טרדה דמצוה.

ומשו"כ לא אסרו על האבל לשתות יין, ואף אם היין ימעט צערו וישמח קצת את לבבו הנשבר אין בכך כל עון דבאמת מצוה עליו להתנחם ולהפיג צערו, אך זו פשיטא לן דאסור לו לאבל להשתכר ולהולל ולהסיח דעתו מן האבילות דהלא מצוה עליו להתאבל, אלא שאין עליו מצוה להרבות בצער ומותר לו לשמוח בתוך אבלו, ואין להתאבל יותר מדי.

ודוק בעומק ופשטות הדברים.

ומה שנתקשה במנח"ש לשיטת רש"י למה אבל אסור בת"ת לא הבנתי כלל, דהלא כל דיני אבילות הם מעשים המבטאים צער ומיעוט שמחה, וכשם שנצטוה בחמשה עינויים ויושב על גבי קרקע, כך אסרוהו בת"ת המשמחת לב, וכל זה משום כבוד המת, ומה תימה יש בזה, אתמהה.

בנים אתם לה' אלוקיכם

בנים אתם לה' אלוקיכם

"בנים אתם לה' אלוקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים י"ד א').

שני פירושים מצינו בפסוק זה בדברי רבותינו הראשונים:

"בנים – אחר שתדעו שאתם בנים לשם והוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן, אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לטוב הוא. ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם, כי עם קדוש אתה, ואינך כשאר כל הכנענים, על כן לא תעשה כמעשיהם" (אבן עזרא).

"בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו. שאין ראוי להראות תכלית הדאגה והצער על הקרוב המת כשנשאר קרוב נכבד ממנו במעלה ובתקות טוב לפיכך אתם בנים לה' שהוא אביכם קיים לעד אין ראוי שתדאגו ותתאבלו בתכלית על שום מת" (ספורנו).

נצטוונו להתאבל על המת וכך נהג אבי האומה אברהם אבינו עוד טרם ניתנה תורה לישראל "ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה" (בראשית כ"ג ב'). וכבר כתב רבינו הרמב"ן (בפירושו עה"ת דברים י"ד א') "ולא יאסור הכתוב הבכי, כי הטבע יתעורר לבכות בפירוד האוהבים ונדודם אף בחיים".

פוק חזי מה שכתב רבינו הרדב"ז בעומק חכמתו (חלק ג סימן תקנ"ה) כשנשאל על מי שלא בכה כל ימי אבלו על בנו שמת:

"שאלה. על אחד מגדולי הדור שמת לו בן ולא הוריד עליו דמעה אחת אם זו מדה טובה או לא: תשובה זו מדה רעה מורה

בנים אתם לה' אלוקיכם

על קושי הלב ועל רוע תכונת הנפש והיא מדת אכזריות והוא דרך הפילוסופים האומרים כי זה העולם הכל הוא מעשה תעתועים והמה מהבל ימעטו וזכרונם משלי אפר תועבה יבחר בהם ולכן אל יפתוך חטאת שלהם ומשליהם כי כולם בנויים על ההקדמה הזו אבל אנחנו מקבלי התורה יש לנו להאמין ולדעת כי העולם הזה ענין נכבד מאוד למסתפקים ממנו כראוי ולמתנהגים בו כשורה ובו ישיג האדם חיי העוה"ב והשארות הנפש... ולא לחנם ארז"ל שלשה לבכי ז' להספד שלשים לגיהוץ ותספורת ואם היה הדבר בלתי נאות לא היו מתקנין לו ג' ימים וכן אברהם אבינו ע"ה כתיב ביה לספוד לשרה ולבכותה וכן יעקב וכן דוד המלך ורבים כאלה אין מספר ועיין בהקדמת ספר תורת האדם להרמב"ן ז"ל ותמצא מה שיש בו די לשאלה זו. ומ"מ אין ראוי להתקשות על המת יותר מדאי והכי איתא בהדיא בגמ'. והנראה לע"ד כתבת".

הרי שאין להמנע מן האבל והבכי, אך מאידך ציוותה תורה שאין להתאבל יותר מדי "לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת".

שורש האבל והיגון במות האוהבים כפול ומכופל הוא. מחד הכאב החד והעמוק של עצם המות והשכול שאין מכה כואבת ממנה. ומאידך תחושת היתמות הבדידות, וכאב וגעגועים של הפרידה.

וכנגד כפילות זו שני הפירושים הנ"ל, כנגד תחושת הבדידות אמרה תורה בנים אתם לה' אלוקיכם, ואף במות אביו ואמו של אדם מישראל איננו נשאר לבד, הקב"ה אבינו הוא ואנחנו בניו חביביו והוא ניצב עלינו ותומך בנו וכמ"ש דוד במלך ע"ה (תהלים ע"ג כ"ג) "ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני".

וכנגד הכאב הפולח וקורע הלב של עצם המות אמרה תורה בנים אתם לה' אלוקיכם, "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסוך" (דברים ח' ה').

בנים אתם לה' אלוקיכם

בדרך מן הדרכים, באופן מן האופנים, ידענו "כל דעביד רחמנא לטב עביד", ומדת הדין מלווה ברחמים. ואף כאשר נדמה לו לאדם שמדת הדין פגעה בו, עליו להתחזק באמונתו שגם כאשר הקב"ה מייסר אותו ומכאיב לו, אין זה אלא מאהבתו אותו יותר מאהבת אם ומרחם עליו יותר מרחמי האב.

[מנחת אשר אמונה ובטחון מאמר י"ד]

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

